

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת אמור

א. הכתב והקבלה.
פרק כא' פסוק ט':

טעם שאשתו של אדם נקראת "ביתו" (ט) ובת איש כהן. מלת "איש" הוא מיותר ודי היה אם אמר "ובת כהן". ונ"ל מזה מוכרח דקרא לא מיירי בפנויה כי אם בארוסה או נשואה, כי שם "בן" ו"בת" הוא משרש "בנה", לפי שזרע האבות הם בונים את ביתם אחריהם, וכמו שאמרו (בראשית רבה מה, ב) "מי שיש לו בנים נקרא בנוי, ומי שאין לו בנים אינו אלא הרוס". לכן על היות הבנים נאמר "אולי אבנה ממנה" (בראשית טו, ב), ועל הממאן את הנשואין יאמר "אשר לא יבנה את בית אחיו" (דברים כה, ט). לכן משפחת האדם יתאר בשם "בית", כמו "בית יעשה לך" (שמו"ב ו, יא), "ואשר עשה לי בית" (מלא"ב ב, כז). ולהיות שבנין המשפחה הוא ע"י האשה תתואר האשה הנשואה בשם "בית", כאמרם (יומא ב, א) "ביתו זו אשתו". ואמר "ובנית ביתך" (משלי כד, כז), רוצה לומר תשא אשה. ולזה תקרא האשה הנשואה גם בשם "בת", כמו "לקחה מרדכי לו לבת" (אסתר ב, ז), "ויקחוקו תשכב ותהי לו כבת" (שמו"ב יב, ג), כאמרם במגילה (יג, א). "ושם בת אשר שרח" (במדבר כו, מו) תרגמו אונקלס "ושום בת אתת אשר שרח" (עין שם רמב"ן). וכן סופר ב"ספר הישר" ששרח לא היתה בתו של אשר כי אם בתה של אשת אשר. הנה ביאור שם "בת" כפי ההוראה התאומית ומשותפת: "בת" כפי תולדתה, ו"אשה" לפי נשואיה. וכן כאן שם "בת" לה הוראה (תאומית) [תאומית] וכפולה זו, על שם תולדתה מאביה תקרא "בת כהן", ועל שם נשואיה לאיש לבנות את ביתו אחריו תקרא בשם "בת איש". ובסוטה (יב, א) "הנשוא אשה לשם שמים מעלה עליו כאילו ילדה". (ובבבב"ב טו, א) (ובמכילתא דרשב"י ח"ג רעט, א) "כל אתתא בת בעלה". ולפי זה ראוי לתרגם "ובת איש כהן" (אינוע פער-עה-ע-ליכטע טאכטער). [בת ע"י נשואין] הנה המקרא מבואר כפי קבלת רבותינו. ועיין בסנהדרין (נא, א) ברש"י ד"ה בת איש כהן וכו' "איש יתרה".

אלו

1. אינה מין קושי מוצא פרשנו כאן?
2. מהיאו צ'וסיס לרוק, מה קצט רוצה פרשנו מלדף מכך?
3. מהי אט כן מסקנתו מכל זה למצעה?
4. מה לפי זה הדין שפרשנו מחדש כאן?

* * *

ב. חזקוני

פרק כג' פסוקים יא', יב', יד':

(יא) ויקוב בן האשה, ויקלל, מתוך המריבה גדף. ויקוב, ויקלל, אינו אומר ויברך כענין שנאמר בנבות: ברך נבות אלהים ומלך¹⁵⁶, אלא "ויקלל", מלמד שאין הורגין בכנוי¹⁵⁷. את השם ויקלל, אמר ר' יוסי המצריים טמאים היו ומטמאין את ישראל. אמרו חכמים¹⁵⁸: אשת נריה בן בנו של דן שלומית בת דברי שמה, ובאותו הלילה באו עליו נוגשי פרעה והרגוהו ובאו על אשתו והרתה, והכל הולך אחר הזרע אם מתוק מתוק ואם מר מר, וכשיצאו ישראל ממצרים וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי שאמר לו חברו: ממזר אתה ובן איש מצרי שאל אותו בן הישראלית * היכן הוא אביו, אמרו לו הוא שהרגו משה בשם המפורש, התחיל אותו ממזר שהיה בן הישראלית לחרף ולגדף אותו שם, היינו דכתיב: ויקוב את השם, אותו שם המפורש שבו נהרג אביו. למשה דן, הוא שגרם לו המריבה, כי התוא דהות אמר דונו דיני,

(יב) ויניחהו במזמור, פרש"י: ולא הניחו המקושש עמו ששניהם היו בפרק אחד וכו'. וא"ת הא פירש"י לעיל: ויצא¹⁶⁰, מהיכן יצא, רבי ברכיה אומר מפרשה של מעלה יצא, לגלג ואמר: ביום השבת ביום השבת יערכנו * וכו'. וקים לן שלחם הפנים לא נעשה עד שנה שנייה כשהוקם המשכן, ומקושש חלל שבת שנייה של שנה ראשונה¹⁴⁸ כדאמרינן, וא"כ היך היו בפרק אחד. אלא י"ל דפרשת לחם הפנים הכתובה כאן בפרק של מקושש נאמרה ואין מוקדם ומאוחר בתורה, ועליה לגלג אותו בן איש מצרי. לפרוש להם על פי ה', נראה בעיניהם שהיה חייב סקילה, מדכתיב: אביו ואמו קלל דמיו בו¹⁶¹, ק"ו לשכינה, אלא שאין עונשין מן הדין, ומשום הכי כתיב: לפרוש להם על פי ה'¹⁶².

(יד) וסמכו, מפני מה נתחייב זה סמיכה מכל חייבי מיתות, לפי שבשעת גמר דין היו צריכין הדיינין לומר לעדים: אמור בפירוש מה ששמעת¹⁶³, והעדים אומרי בפירוש ברכת השם כמו ששמעו, לכך היו סומכין את ידיהם עליו, כלומר העון הזה שאנו עושים לברך את השם יהא תלוי בצוארך שאתה גרמת לנו. כל השומעים, לפי שבעדותם נסקל *. ורגמו אותו, לפי שנתגייר דאם לא נתגייר לא היה נסקל דבן נח דינו בסיף¹⁶³ בעדים והתראה *. עונש שמענו, אזהרה מגין לבן נח, מן: ויצו ה' אלהים על האדם¹⁶⁴. לבן ישראל, מאלהים לא תקלל¹⁶⁵. אותו, ולא כסותו¹⁶⁶.

עאלות

1. מה פירושו: "אין הוראים ככנווי"?
2. התוכל להסביר מה בדיוק מתאר פרשנו שקרה כאן לפי פירושו לפסוק יא'?
3. איך פרשנו אמין את פסוק יב'?
4. מה פירושו: "אין צונשין מן הדין", ומה נצטה לפי זה כאן?
5. למה "נתחייב כסאוכה" כאן?
6. למה רמזו אותו?
7. מה חידושו של: "אותו" ולמה זה חשוב?

* * *

ג. ספורנו.

פרק כג' פסוקים כז', כח':

(כז) אף בעשור לה' השביעי. אף על פי שבשאר "מקראי קדש"⁹² ראוי לשמח ולהתענג גם באכילה ושתיה⁹³, פאמרו "אכלו משמנים ושתו ממפתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו פי קדוש היום לאדוננו"⁹⁴ (נחמיה ח, י), מכל מקום⁹⁵ "בעשר לה' השביעי", הוא יום הכפורים להתודות ולהתאוון גבר על חטאיו⁹⁶, ואינו יום שמחה ותענוג, אכל הוא יום ענוי⁹⁷, פאמרו "ועניתם את נפשותיכם, והקרבתם אשה", והוא ענין קרבנות כהן גדול וקרבנות צבור הקאים לכפרה⁹⁸.

(כח) וכל מלאכה לא תעשו... פי יום כפורים הוא. פי ראוי ביום הזה לפנות משאר עסקים⁹⁹ לתת לב להשיג מחילה וכפרה, על היפך "הן ביום צמכם תמצאו חפץ, וכל עצביכם תנגשו"¹⁰⁰ (ישעיה נח, ג). ובהיות¹⁰¹ שרב מי שיחטא בענין הענוי יעשה זה לתאבון בלבד, ורב מי שיחטא בעשות מלאכה חוטא להכעיס, ענש פרת על הפלתי מתענה, וענש אבדן הנפש על עשית מלאכה¹⁰².

כז

92. כאשר גם על העשור לחודש השביעי נאמר בפסוקנו "מקרא קודש יהיה לכם" (ועיין להלן הערה 97 מה שהערנו מפרש"י לפסוק לה). 93. ועיין להלן בביאורנו לפסוק לו בענין 'כל שמחות הרגלים'. 94. כאשר בכונה הביא רבינו את דברי נחמיה על ראש השנה, כלומר אפילו ביום הדין יש מצוה של שמחה ותענוג, משום שגם הוא נקרא "מקרא קדש" (פסוק כד). רבינו כנראה מפרש את הכתוב בנחמיה כך: משום שיום זה הוא "קדוש" ("מקרא קודש") לכן יש בו מצוה של שמחה ותענוג. 95. וזה פירוש ה"אך" נוציין כי רבינו אינו מפרש את ההבדל בין "אך" ו"רק" כשיטת המלבי"ם (שמות משפטים כא, יט ד"ה רק שבתו יתן) המבאר ש"אך" באה למעט בתוך ההלכה הנלמדת עתה, ואילו "רק" בא למעט מן ההלכה הקודמת. ועיין ברבינו בחיי לשמות לא, יג ד"ה אך את שבותי תשמרו, שלפי הנראה מפרש גם הוא בדרך המנוסחת על ידי המלבי"ם. 96. על פי איכה ג,לט "מה יתאוון אדם חי גבר על חטאיו". 97. ונשאלת אפוא, השאלה, במה מקיימים את דין "מקרא קודש"? על זה משיב רש"י (בשם התורת כהנים): קדשהו בכסות נקיה ובתפילה, ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפילה. 98. כך שגם "ועניתם" וגם "והקרבתם" שייכים למצות היום, הלא היא כפרה. רבינו לשיטתו (לעיל פסוק ח) שה"אשה" כאן אינו קרבנות המוספים - דלא כרשב"ם לפסוקנו ד"ה והקרבתם אשה: כדכתיב באחרי מות ובפנחס.

99. ולכן איסור "כל מלאכה", ולא "כל מלאכת עבודה" כבשאר ימים טובים. טעם זה נחוץ לרבינו, כי אין לומר שאיסור מלאכה ביום הכיפורים דומה לזה של שבת. בשבת מקרא מלא דבר הכתוב הקושר אותה עם מעשה בראשית, ומה ענין יום הכיפורים אצל "וביום השביעי שבת"?! לכן מבאר רבינו כי אין הכוונה להימנע ממלאכת מחשבת באשר היא, כי אם לתת לאדם להתרכז בעיקרו ובעיצומו של יום, הלא היא מחילה וכפרה. 100. מצודת דוד ד"ה הן ביום צומכם: רצונו לומר, התשובה (לשאלה) "למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע" היא: ... כל אחד מכם ידרוש וימצא דבר החפץ בו ותאותו אליו, ויעסוק בו להפיג ממנו צער התענית ולא שת לכו לשוב לה' (עכ"ל).

וברד"ק: כי ביום התענית יאספו העם, ויראה אדם בעל חובו וישאל ממנו "חפצו", כלומר חובו, ימצאנו ביום התענית... "תנגושו" - מן "לא יגוש את רעהו". 101. רבינו מתיחס עתה להבדל שבין "ונכרתה" בפסוק כט ו"האבדתה" בפסוק ל. 102. ממנו משתמע ש"האבדתה" הוא עונש חמור יותר מאשר "ונכרתה". (ראב"ע ד"ה והאבדתה: יש הפרש בינו ובין "ונכרתה", ולא אוכל לפרשו). אמנם מפשטות לשון התורה כהנים (הובא ברש"י) ילמד על כרת שאינו אלא אבדון, משתמע שאבדון הוא קל מכרת, וכך אמנם פירשו המלבי"ם הכתב והקבלה ועוד.

אלות

1. על אינה קושי אפשרי מנסה פרשנו להשיג בתחילת דבריו כאן בפסוק כ"ז?
2. מאה שנה יום הכיפורים מכלל המוציאים?
3. פרשנו מהחין באי צטיית מלאכה לבין ציטוק בצנייני מסחר וכדומה, מה דצתו על כל זה?
4. מט בצנייה מהחין פרשנו בין כרת לבין אבדון, התוכל לנסות להסבירו?
5. פרשנו קובץ כאן כי: "הקרבנות אשה" מכוון לקרבנות הכהן הגדול ולא למוספים, למה זה חשוב לו להדגיש?

ה. בכור שור .

פרק כה' פסוקים כב', כג':

(כב) כגור כאזרח. כלומר, כשם שאני תובע עלבון האזרח, כך אני תובע עלבון הגר ובהמתו.²⁶ אני ה' אלהיכם. בטריטורינרא [בלע"ז], לגר כמו לאזרח. (יד) וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו. לתבוע כבוד שמים וכדי שיתכפר להם מה ששמעו ברכת השם, כמו שסומכין על הקורבן כדי להתכפר, לתבוע כבוד שמים, לדחפו מבית הסקילה, ואחר כך: "ורגמו אותו כל העדה". דכיון שיראו שידחפוהו השומעים, ידעו אל נכון שבירך, שאם לא בירך לא היו מתחייבין בנפשם להרגו*, ואז ירגמוהו; וכן: "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו"²⁷, דכיון שיראו העדים שמתחילין, סומכין על דבריהן ורגימתו בכל ישראל. אבל [אם] לא ישלחו בו יד, אלא שאומרים עבירה פלונית עבר, אין סומכין עליהם כל כך ויקשה בעיניהם, דעביד אינש דמקרי ואמר²⁸. (כג) וירגמו אתו אבן. השומעים. ובני ישראל עשו. לרגום אחריהם. אי נמי "וירגמו אותו אבן", כל ישראל, "ובני ישראל עשו", קיימו עליהם כל האמור בפרשה גבי דין אדם

²⁹ ירכמה

אלות:

1. מה בדיוק לומד פרשנו בפסוק כ"ז?
2. איך פרשנו מבין את פסוק יד' וכך מפרט את אופן ההצגה?
3. מי רואה, מי מתחיל ולמה?

* * *